

MOKYMŲ ATASKAITA
2019-05-31
Vilnius

Mokomojo vizito pavadinimas: Natura 2000 teritorijų valdymas ir stebėseną – inovatyvios priemonės ir technologijos

Mokomojo vizito datos ir trukmė: 2019.05.06-08, trukmė 3 dienos

Valstybė, miestas: Helsinkis, Suomija

Finansavimo šaltinis: Projekto „Natura 2000 tinklo valdymo optimizavimas Lietuvoje“ (LIFE-IP PAF-NATURALIT) Nr. LIFE16 IPE/LT/016 (toliau – Projekto) lėšos.

Mokomojo vizito tikslas:

Išvyka buvo siekiama įgyti žinių, reikalingų įgyvendinant Projekto A.1, A.2 ir A.6 veiklas bei susipažinti su Suomijos NATURA 2000 teritorijų sistema, efektyvaus Natura 2000 teritorijų tinklo valdymo gerosios praktikos pavyzdžiais bei pasidalinti inovatyviomis rūšių ir buveinių stebėsenos priemonėmis ir technologijomis.

Dalyviai:

LR aplinkos ministerija:

Algirdas Klimavičius, Gamtos apsaugos ir miškų politikos grupės vyriausiasis patarėjas.

Aplinkos projektų valdymo agentūra:

Birutė Valatkienė, projekto „Natura 2000 tinklo valdymo optimizavimas Lietuvoje“ grupės vadovė;

Jurgita Visakavičiūtė, projekto „Natura 2000 tinklo valdymo optimizavimas Lietuvoje“ grupės projekto administratorė.

Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba:

Albertas Stanislovaitis, Direktorius;

Dalius Dapkus, Metodinio analitinio centro vadovas;

Dalytė Matulevičiūtė, Metodinio analitinio centro gamtosaugos ekspertė;

Arūnas Čerkauskas, Metodinio analitinio centro gamtosaugos ekspertas;

Remigijus Karpuška, Metodinio analitinio centro gamtosaugos ekspertas;

Giedrius Vaivilavičius, Metodinio analitinio centro gamtosaugos ekspertas.

Pagrindinės temos ir klausimai:

1. Nacionalinio Natura 2000 tinklo valdymas.
2. Ekspertų įtraukimas į su Natura 2000 tinklu susijusių sprendimų priėmimo procesą.
3. IT priemonių naudojimas stebėsenos ir duomenų analizei.
4. Bendrijos svarbos buveinių ir rūšių stebėseną.
5. Natura 2000 teritorijų priežiūros finansavimas – savanoriškas darbas, projektai.
6. Komunikacija ir darbas su žiniasklaida.
7. Gamtosauginių priemonių įgyvendinimo atvirose ir miško buveinėse pavyzdžiai.

Mokomojo vizito rezultatai:

Vizito metu susipažinome su Suomijos saugomų teritorijų sistemos IT įrankiais naudojamais duomenų kaupimui ir analizei. Pati sistema sudaryta iš standartinio modelio, taikomo daugumoje šalių:

1. Duomenys kaupiami vienoje duomenų bazėje, kuri yra debesyje (serveryje), ir į vieną centrinę bazę suplaukia duomenys iš įvairių posistemių (retų rūšių, buveinių, monitoringo ir kt.).
2. Sukaupus duomenis formuojamos ataskaitos pagal tipinius poreikius. Ataskaitoje vaizduojami suvestiniai statistiniai duomenys, kurie leidžia priimti sprendimus.

Naudojama programinė įranga: ESRI produktas (ArcGIS, ArcSDE), centrinė duomenų bazė – Oracle. Darbas vyksta per Citrix centralizuotai (1 priedas).

Pažymėtina tai, kad sistema buvo kuriama 10 metų. Iki tol duomenys buvo kaupiami skaičiuoklės bylose (Excel).

Įdomu tai, kad nėra jokios naršyklės sąsajos, viskas vyksta darbinėje aplinkoje (desktop versijose). Nėra viešinimo, bent jau ne Metsahallitus lygmeniu. Nėra ArcGIS online. Kita vertus, bazės pagrindas yra labai gerai atidirbtas, t. y., labai gerai žinoma, ko reikia kiekvienai posistemei, kiekvienas duomenų laukelis apgalvotas, ištestuotas (tam pagrindą davė ilgametė darbo patirtis Excel) ir turi esminį panaudojimą formuojant analizę ir statistiką. Tai būtina sąlyga geros ir funkcionalios sistemos sukūrimui. Pavyzdžiui, rūšių monitoringo pakopos labai gerai apibrėžtos ir turi stabilias formas (2 priedas).

Neįprasta tai, kad mobiliuose prietaisuose duomenys pildomi gana primityviai – pagal tipines formas, tačiau nukraunant su laidu. Nėra internetinės sąsajos ir sinchronizacijos tiesiogiai iš mobilaus prietaiso. Sistema uždara ir ją pildo tik sistemoje dirbantys žmonės. Net moksliniai tyrimai perduodami žmonėms viduje, kurie ir suveda viską į ją. Kaip ir visos sistemos, taip ir ši turi trūkumų: ne viskas veikia gerai, ypač dažnai trikdžių pasitaiko ataskaitų formavime. Tačiau sistemos privalumas tai, kad SDF forma teikiama atsiskaityti EK yra parengiama automatiškai iš visų sistemų surinkus reikiamus duomenis. To siekiama ir Lietuvoje, tačiau dėl daugelio duomenų struktūros pagrindo nebuvimo ir nepastovios struktūros kol kas tai pasiekti yra sunku.

Mokomojo vizito metu buvo pristatytas ir dar vienas įdomus įrankis – Zonation. Tai akademinės auditorijos kurtas ekologinis modelis, kuris leidžia modeliuoti tam tikras prognozes ir priimti sprendimus teritorijos tvarkymui, buveinių gerinimui, retų rūšių apsaugai. Modelis labai sudėtingas, sukurtas nemažos grupės mokslininkų. Apie tai plačiau: <http://www.metsa.fi/web/en/zonation>

Naturalit projekto komanda vizito metu taip pat susipažino su Hydrology LIFE projekto lėšomis tvarkomų pelkių monitoringo programa, kurią pristatė Tuomas Haapalehto. Projekto trukmė 2017–2023 m. Jis apima 103 Natura tinklo teritorijas. Tvarkymo efektyvumui įvertinti pelkių buveinėse vykdomas hidrologinis ir biologinis įvairovės, techninis ir socioekonominio poveikio monitoringai. Pelkių buveinių monitoringo vietų skaičius – 134. Pusė vietų yra atkuriamose, likusi – natūraliose pelkėse (kontrolei). Monitoringo schemoje yra 7 tipų pelkės, besiskiriančios kilme ir trofinėmis sąlygomis. Mineralotrofinių žemapelkių yra po 7 monitoringo vietas (tiek natūraliose, tiek atkurtose pelkėse). Kitų pelkių tipų monitoringo vietų skaičius vienodas – po 10. Hidrologinis monitoringas dėl didelių kaštų atliekamas ne visose pelkėse: 3–5 vietose įvairių tipų pažeistose, 2–4 vietose įvairių tipų natūraliose. Kiekvienoje monitoringo vietoje detalūs augalijos tyrimai atliekami dešimtyje 1 m² laukelių, kur vertinamos visos rūšys. Augalija tiriama prieš tvarkymą, 2, 5, 10 ir 15 metų po tvarkymo. Tyrimus atlieka mokslinių tyrimų institucijos. Vykdoma vandens nuotėkio kontrolė bei įtekančio vandens trofiškumas. Monitoringas numatytas tęsti ir pasibaigus LIFE projektui.

Pelkės atkuriamos 5239 ha 92 Natura 2000 tinklo teritorijose, 246 ha tvarkomi ir už tinklo ribų. Atkuriant hidrologines sąlygas pelkėse, magistraliniuose grioviuose užtvankos daromos iš 2 sprautlenčių juostų, tarpas tarp kurių užpilamas durpėmis naudojant ekskavatorius. Smulkesni grioviai užtvankiami sprautlentėmis. Esant rankų darbo poreikiui, organizuojamos savanorių stovyklos. Medžiais dėl sausavimo apaugusiose pelkėse kertami medžiai. Beržų atžaloms naikinti kelmeliai užkrečiami kempininio grybo sporomis.

Atkuriami nedideli vandens telkiniai ir paukščiams svarbūs ežerai. Atkurta 34 km upelių. Vandens lygis pakeltas 14 nedidelių ežerų (iš viso 479 ha). Vandens lygis pakeltas antims svarbiose teritorijose.

Bendrajam monitoringui pasitelkiami ir dronai. Planuojamas dronų panaudojimo monitoringui seminaras 2019 rugsėjo 24–25 d. Gamtotvarkos įtakos vandens kokybei vertinti vandens tyrimai vykdomi keliose nacionalinio lygmens saugomose teritorijose. Biologinės įvairovės monitoringe 40 nacionalinio tinklo teritorijų tvarkymo įtaka vertinama po 10–15 metų. Tiriami ir šikšnosparniai. Paukščiams svarbiuose ežeruose vertinama gamtotvarkos įtaka paukščiams, makrofitams, žuvims ir bestuburiams.

Vizito metu valstybės įmonės Metsahalittus atstovas Mikko Tiira supažindino su Suomijoje vykdomu plėšriųjų paukščių monitoringu kilniojo erelio (*Aquila chrysaetos*) pavyzdžiu. Kadangi Suomija yra ES narė, o kilnūs erelis įrašytas į Paukščių direktyvos I priedą, t. y. rūšiai turi būti steigiamos specialios apsaugos teritorijos ir vykdomas monitoringas. Suomijoje peri apie 350 erelių porų. Metsahalittus jau nuo 1992 metų erelių monitoringe dirba su savanoriais. Šiuo metu apie 30 savanorių kasmet patikrina apie 50 % erelių lizdų (jų užimtumą, taip pat žieduoja jauniklius lizduose). Savanoriai tikrinti lizdus ir žieduoti jauniklius gali tik su atitinkamų institucijų leidimais. Pastaruoju metu susiduriama su problema - vidutinis savanorių amžius 57 metai (darbas fiziškai nėra lengvas), o nauji jauni žmonės neateina. Nors savanoriai patikrina apie pusę lizdaviečių, tačiau visada išlieka pasitikėjimo klausimas, nes savanoris yra savanoris - jis neprisiima griežtų įsipareigojimų ir bet kada gali neatlikti kažkokios užduoties.

Mikko Tiira taip pat pristatė ypatingos sėkmės savanoriško darbo naudojimo pavyzdį - Saimos ežero žieduotųjų ruonių apsaugos iniciatyvą. Rūšies apsaugai yra įkurta net 11 Natura 2000 teritorijų. Populiacijos dydis – 390 individų. Klimato kaita sąlygojo, kad per žiemą iškrentančio sniego kiekis nebepakankamas reikiamo dydžio natūralių ruonių guolių (būtinų jaunikliams atsivesti) susikūrimui. Todėl gimstančių jauniklių kiekis smarkiai mažėjo. Siekiant išsaugoti ruonių populiaciją ir ją didinti, buvo įrengiami dirbtiniai guoliai, sukasant ant ežero iškritusį sniegą į kaupus. Šiems darbams, kaip ir paskesniai lizdaviečių monitoringui, buvo pasitelkti savanoriai. Iniciatyva sulaukė didžiulio visuomenės susidomėjimo ir iš tiesų pasiteisino. Kasmet dalyvauja 70-300 savanorių, kurie per 2014-2018 metus veikloms skyrė 9 metų vieno žmogaus darbo valandų skaičių. Savanoriai atlieka 60-70 procentų visų reikalingų darbų. Savanoriavimo kampanija taip pat padėjo šviesti visuomenę, pritraukti vietos bendruomenes ir sutelkti jų pajėgas ruonių išsaugojimui. Viso buvo įrengti 1086 guoliai, kurių net 75 procentus naudojo ruoniai, guoliuose gimė 264 jaunikliai.

Suomijos atstovė, organizuojanti savanorių darbą, Hannele Kytö pristatė savanoriško darbo koncepcijas. Kas tai yra savanoris? Iš esmės, tai žmogus, kuris už savo atliekamą darbą negauna atlygio ir neturi turėti tam darbui atlikti reikiamų įgūdžių, tik reikiamą motyvaciją. Tačiau motyvai savanoriauti gali būti patys įvairiausi: žemės gelbėjimas, dalyvavimas svarbioje veikloje, naujų įspūdžių ar įgūdžių formavimas, įmonės prekės ženklo kūrimas, fizinės ir psichinės sveikatos palaikymas, smagus laiko praleidimas ir kt. Savanoriais gali būti tiek žmonės, tiek kompanijos ar asociacijos. Suomijoje savanoriškas darbas naudojamas pakankamai plačiam veiklų spektrui: monitoringui, gamtotvarkiniams darbams, teritorijų tvarkymui („keliauk ir tvarkyk“ koncepcija), lankytojų infrastruktūros remonto/įrengimo darbams, invazinių rūšių naikinimui, viešinimo veikloms (fotografavimui, tinklaraščių, video, straipsnių kūrimui), gidų paslaugoms, renginių organizavimui, meno gamtoje iniciatyvoms.

Valstybinė žemė priklauso visiems piliečiams – skatinama ją tvarkyti savanoriškai. Suomijoje organizuojamos stovyklos (savaitgalinės ar savaitinės) gamtotvarkiniams darbams atlikti (šienavimui, upių tvarkymui ir pan.), gamtotvarkinės atostogos. Kai kurios iniciatyvos, tokios kaip avių ganymo, netgi yra mokamos, t.y. savanoris susimoka 450 eurų/ savaitei mokesį tam, kad galėtų gyventi parke ir prižiūrėti ganymo veiklas. Visos šios iniciatyvos yra labai populiarios Suomijoje, savanorių kiekis ribotas ir patvirtinama tik viena iš trijų savanoriavimo paraiškų.

Į savanoriškus darbus įtraukiamos organizacijos, vietos bendruomenės. Įtraukiamos įvairios tokios socialinės grupės kaip pensininkai, jaunimas. Naudojamas kalinių darbas (pastaba: Suomijoje taikoma atviro kalėjimo koncepcija).

Skaičiuojama, kad savanorių atliekamo darbo vertė yra virš 1 mln. eurų per metus. Tačiau šis darbas turi ir tam tikrą išlaidų bei sunkumų. Savanoriams dengiamos kuro išlaidos, perkamas draudimas. Taip pat šio darbo organizavimui yra paskirtas Metsahalittus Parks and Wildlife darbuotojas, o patys darbai yra prižiūrimi kvalifikuotų specialistų. Dalį savanoriško darbo organizavimo išlaidų dengia teisingumo ministerija (kalinių darbas). Buvo paminėti ir iššūkiai, su kuriais susiduriama Suomijoje – tai pasitikėjimo savanoriu stoka, resursų trūkumas, nelaimingų atsitikimų grėsmė, atlygio politika bei atsirandančios mokesstinės prievolės savanoriams (pvz., gavus kompensacijas kurui).

Dalis savanoriavimo praktikų gali būti pritaikytos ir Lietuvoje. Siūloma apsvaistyti savanoriško darbo panaudojimą projekto veikloms, projekto rezultatų sklaidai ir rezultatų palaikymui.

Naturalit projekto atstovai taip pat domėjosi darbu su žiniasklaida gamtosaugoje ir LIFE projektuose principais. Ilkka Numminen, pirmas profesionalus žurnalistas, įdarbintas Metsahalittus kaip LIFE projektų komunikacijos

specialistas, dalinosi savo patirtimi, pristatė pagrindinius komunikacijos principus gamtosauginiuose projektuose bei kai kurių organizacijos įgyvendinamų LIFE projektų („Hydrology LIFE“, „CoastNet LIFE“ ir „Flying squirrel LIFE“) patirtį komunikacijos atžvilgiu.

Pagrindiniai principai formuojant gamtosaugos projektų komunikaciją, į kuriuos buvo atkreiptas dėmesys:

- „Jei gamta yra mums „gera“ ir naudinga, tai toks pats principas turi būti taikomas ir atvirkščiai“, t.y. ir žmogus turi būti „geras“ gamtai“. Tai yra Metsahallitus komunikacijos pagrindas.
- Visos (taikoma visiems projekto partneriams) skleidžiamos žinutės turi turėti bendrą pagrindą.
- Nors yra daug temų, kurias norime ir turėtume viešinti, tačiau projektų galimybės yra ribotos. Todėl būtina apsibrėžti pačiu projektu ir jo poreikiais. Visų pirma tuo, kas yra suformuluota paraiškoje.
- Komunikuojama žinutė neturi būti šūkis.
- Svarbu identifikuoti skirtingas tikslines grupes ir rasti tinkamiausius būdus joms perduoti žinutes.
- Būtina suprasti, kad žiniasklaida nėra tikslinė grupė. Ji yra kanalas pasiekti tikslines grupes. Siekiant jį panaudoti, reikia atkaklumo ir gebėjimų pasinaudoti visais turimais ryšiais (jei pasiseka – ir asmeniniais).
- Kiekvienas projekto partneris komunikuoja pagal savo galimybes ir kompetenciją, tačiau laikosi bendrų komunikacijos tikslų ir tono. Partneriai turi išsipareigoti laikytis šių taisyklių.
- Sudėtingų projektų atvejais siūloma informaciją skaidyti mažom „porcijom“, kurias galėtų suprasti jau ir paprasti žmonės, t.y. ne specialistai .
- Kadangi dažnu atveju saugomose teritorijose yra taikomi įvairūs veiklos ribojimai, rengiant komunikacines žinutes rekomenduojama akcentuoti, ką konkrečioje saugomoje teritorijoje galima daryti, o ne tai, kas draudžiama.
- Išnaudoti patrauklius renginius, pritraukiančius visuomenę ir žiniasklaidą, savo tikslinių grupių pasiekimui. Siekti tęstinumo, t.y. iniciatyvomis kurti tradicijas.
- Visgi neigiamos žinutės auditorijai parduodamos daug geriau nei geros, be to žiniasklaida reikalauja greit besikeičiančių žinių, tad iš pirmo žvilgsnio gamtosauginiai projektai netūrėtų turėti didelių lūkesčių. Svarbu nuosekliai ir atkakliai siūlyti teigiamas žinutes, taip bus formuojamas solidus ir aiškus informacinis pagrindas aplink projektą. Komunikacija yra labai svarbi sėkmingo projekto įgyvendinimo ir problemų sprendimo dalis, ir nors jai niekad nėra skiriama pakankamai išteklių, reikia tam skirti pastovų dėmesį, įdirbį ir kūrybingai panaudoti visas įmanomas priemones.
- Žiniasklaidoje pasirodžius netiksliai ir klaidinančiai informacijai apie projektą būtinareaguoti. Jokiu būdu negalima tylėti. Reiktų reaguoti pateikiant tik faktais ir argumentais pagrįstą informaciją, o ne nuomonę. Priėjimui panaudoti visus kanalus. . Priešingai reiktų elgtis provokacijų atvejais. Tokiomis situacijomis geriau nesivelti į diskusijas, nes jokie argumentai neveiks ir bet kuriuo atveju sėkmės neatneš.

Trečią mokomosios kelionės dieną buvo pristatyti gamtotvarkiniai darbai, kurie buvo atlikti Metsahallitus vykdomų projektų Freshabit IP ir CoastNet vietovėse. Mokymų dalyviai aktyviai domėjosi bendradarbiavimo su ūkininkais bei agro-aplinkosauginių išmokų apskaičiavimo praktika tvarkant atviras buveines, Suomijos patirtimi vykdant integruotąjį projektą, skirtą vandens buveinių atkūrimui, gėlavandenių rūšių apsaugai. Buvo aptartos tolesnio patirties dalinimosi ir projektų rezultatų sklaidos galimybės. Sekančiais metais Suomijos atstovai ketina atvykti į Lietuvą. Pasibaigus mokomajam vizitui bus tęsiamas bendradarbiavimas bioįvairovės apsaugos srityje.

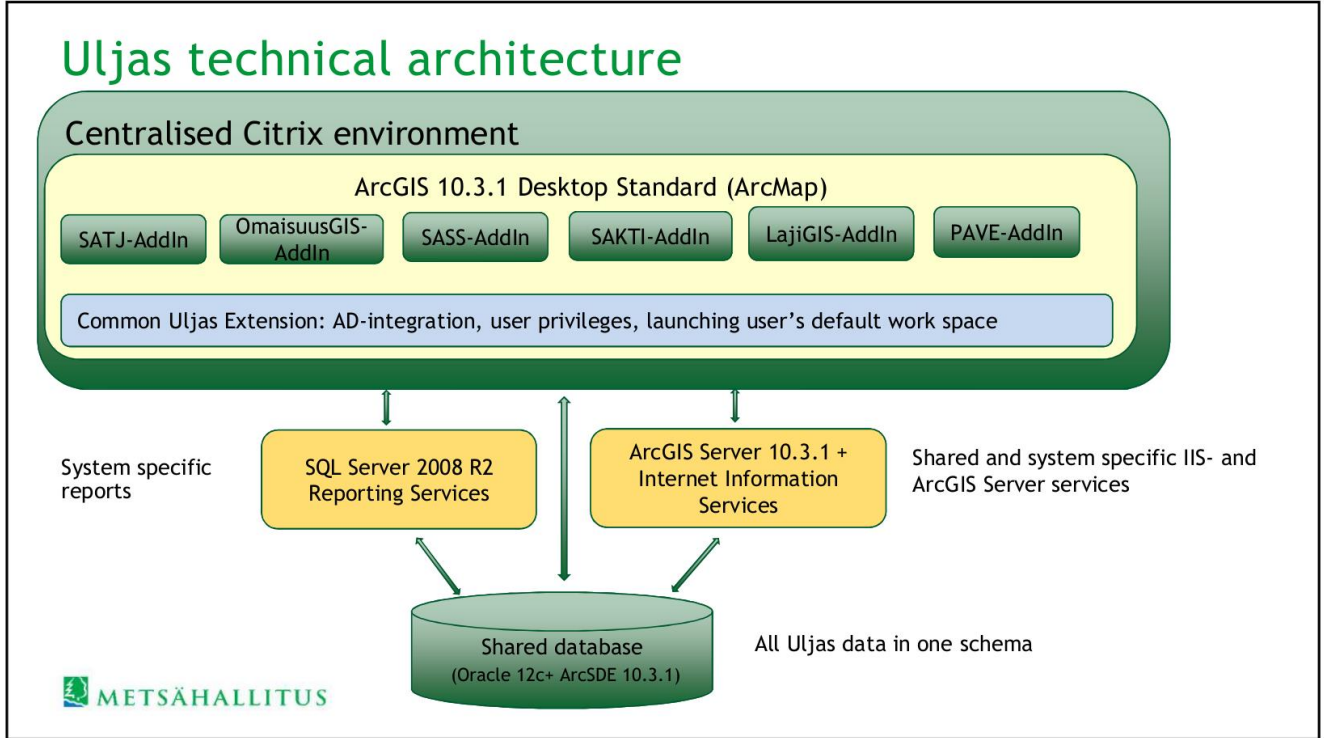
Ataskaitą parengė:

Mokomosios kelionės dalyviai

Ataskaitos priedai ir naudingos nuorodos:

1 priedas

2 priedas

